

Janko SVETE, rešenec iz jame v Rogu

Janko je bil rojen leta 1925 v Preserju. Kot domobranec enajste čete na Kočevski postojanki je ob koncu druge svetovne vojne odšel na Koroško. Iz Vetrinjskega taborišča je bil 30. maja po Angležih s kamioni odpeljan s skupino drugega polka na železniško postajo Podrožico. Angleži so jim zatrjevali, da bodo od tu prepeljani v Italijo. Natrpali so jih v živinske vagona, nato so vrata vagonov zabili in odšli s postaje. Kmalu pa so se iz postajnega poslopja usuli partizani in zastražili naložen transport domobrancev. Za tem je vlak odpeljal proti predoru v smeri Jesenic in naprej v Kranj. Od tu je partizanska straža odgnala pripeljene čez mesto v zbiralno tačarščice. Po nekaj dnevih stradanja in pretepanja pa naprej z vlakom v živinskih vagonih v št. Vid nad Ljubljano v škofove zavode. Brez hrane in vode so jih po nekaj dnevih iz št. Vida z vlakom prepeljali v Kočevje in od tu zvezane vozili s kamioni v smrt, globoko jamo Kočevskega Roga.

Namenjen strel v glavo ga ni zadel; Janko na ponovni strel ni več čakal. Skočil je v jamo živ in takega sem jaz srečal in spoznal. Tudi moj slučaj je bil podoben njegovemu; nisem čakal na ponovni strel

glavo. Skočil sem na velikansko gomilo mrtvih in okrog mene so padali ustreljeni, mrtvi domobranci. Janko mi izza skale namiguje, naj se od tam umaknem, ker bi me lahko zasuli mrtvi, ki padajo v jamo.

V jami v spodnjih rovih je bilo še več živih, ali le trije smo se držali bolj skupaj v upanju, da se rešimo iz jame. Turk Karel, doma iz Loškega

potoka, Janko Svete iz Preserja in jaz. Po dvodnevnem tavanju v spodnjih rovih smo se odločili — sedaj ali nikoli.

Prvi je poizkusil plezati po bukovem deblu Karel in je priplezal že blizu vrha debla, ko mu je zmanjkalo moči. Rečem mu, naj se krepko opri-me debla, da pridem jaz za njim in mu pomagam. Brez posebnih težav sem priplezal do njega in ga tako porival z glavo do vrha debla. Svetoval sem mu, naj poiskusi stopiti na moja ramena, da bo tako lažje skočil na rob jame. Kakor da bi se čudežna moč vtila v njegove mišice, se je zagnal in prišel srečno ven iz jame. Od samega veselja, da se je vsaj eden rešil iz groba, sem zdrsnil po deblu nazaj v jamo, da obvestim spodaj stoječe, da je Karel prišel srečno iz jame.

Naslednji je poskusil s plezanjem Ivan J., doma iz Grosuplje, pa je takoj omagal in žalostno izjavil: „Nemogoče, fantje, tu bo naš konec.“ Za tem pa je začel plezati po deblu Janko Svete; in ko je prišel do polovice, mu je zmanjkalo moči. Zaviham si hlače in rokave srajce in se podam za njim ter ga porivam z glavo proti vrhu. Rečem mu, naj stopi na moja ramena, da bo laže dosegel rob jame; tako bi bila rešena dva, da bi mogla povedati svetu o strašni moriji.

Bil sem do skrajnosti utrujen in predno se spustim nazaj v jamo po nove moči, naročim Janku, naj pogledata okrog jame za kakšno vejo ali žico, s katero smo bili zvezani, ko so nas pripeljali k jami. Ponovno se z vso silo poženem po deblu proti vrhu, kjer sta me z vejo čakala Janko in Karel. Zgrabil sem ponujeno vejo in izvlekla sta me iz jame. Obvisel sem na robu jame in s težavo sta me spravila k zavesti.

Začelo se je svetlikati na vzhodu in tudi brnenje motornih vozil nam je prihajalo na ušesa. Čim preje in čim dalje od tu nas je gnala sila po življenju. Povili smo si noge s cunjami, ki so ležale okrog jame, in smo ubrali v smeri proti zapadu.

Po dvodnevni hoji po gozdu smo prišli na moj dom, kjer smo bili sprejeti z mešanim čustvom. Duh po razpadajočih mrličih je moje doma prestrašil, kot da smo prikazni, in težko jih je bilo prepričati, da smo živi in resnični. Končno smo se po nekaj dnevih, očiščeni, opomogli in treba je bilo nekaj ukreniti.

Janko in Karel sta se podala na svoje domove, jaz pa sem ostal doma. Karel je bil doma le dva dni in že so ga izsledili ter odpeljali v zapore v Babno polje in od tam nazaj v Kočevski Rog. Janko se je skrival eno leto in pol; a tudi njega so našli in ga odpeljali v ljubljanske zapore. Zanimali so se, od kod je prišel. Zatrjeval jim je, da je skočil z vlaka v Grosupljo. Po nekaj tednih so ga izpustili iz zaporov, a vedno ga je nekdo opazoval; zato se jim je umaknil in prijavil na prostovoljno delo gradnje železniške proge Brčko-Banoviči.

Leta 1947, ko se je vrnil z udarniškega dela, me je Janko obiskal. Obudila sva tisto strašno pot, grozo v jami in rešitev iz nje; z objemom sva se ločila za vedno. Odšel je domov, jaz pa sem se še naprej skrival,

ker meni ne bi verjeli komunisti, da sem skočil iz transporta zato, ker sem poznal v Rogu dosti domačinov, ki so tam morili nas vrnjene domobrance.

Leta 1948 sem se podal od doma čez mejo in srečno prišel v Avstrijo, od tam pa 1949 v Kanado. V Kanadi sem se pozneje slučajno srečal z ljudmi iz Preserja in sem jih previdno spraševal, če poznajo Svetetovo družino. Povedali so mi, da se je Janko Svete rešil iz jame, da pa je 1955 utonil. Pisal sem Jankovi mami in mi je kmalu odgovorila na moje pismo in potrdila žalostno vest. Odgovoru je položila Jankovo sliko, od katere se danes poslovim in jo izročam zgodovinskemu referatu Tabora.

Hranil pa bom Janka v svojem spominu do zadnje ure mojega življenja. Janko ni mogel izpolniti obljube, dane v jami umirajočim, ker ga je prehitela čudna smrt. Kdor pozna komunizem, si lahko misli, čigavo je bilo delo prezgodnje Jankove smrti.

Vam pa, dragi rojaki, dragi Slovenci, prinašam pozdrave vseh vaših dragih, ki so umrli v globoki jami Kočevskega Roga, ker tega ni mogel storiti Janko Svete.

France Kozina, l. r.
rešenec iz jame.